

Nº5: Prevenció, detecció i
intervenció dels delictes
relacionats amb violència
sexual

Maig 2017

Intress presenta: “*Prevenió de delictes sexuals*”

L'àmplia experiència d'Intress en la gestió de Serveis Socials ens apropa a la problemàtica de la violència relacionada amb els abusos sexuals des de diverses perspectives; tant l'atenció a víctimes menors d'edat als Serveis d'Infància (CRAE, CO, CA, EVAMI...), com a víctimes adultes als Serveis de dona, com a persones que exerceixen la violència sexual als Serveis de Mesures Penals i Acompanyament Post-penitenciari. Aquesta visió global ens brinda l'oportunitat d'analitzar la problemàtica tenint en compte tots els seus agents i sense perdre el punt de vista centrat en la persona a l'hora d'abordar-ne les conseqüències.

Un tema encara basat en el secret i el silenci. Intress vol contribuir a posar veu, intensificar la escolta de tantes persones víctimes que han patit aquesta forma d'abús de la qual la vergonya social sovint ens fa mirar cap una altra banda.

És des de la reflexió conjunta de la intervenció feta pels diferents serveis que ens plantejem la revisió de la resposta que s'ofereix a aquesta problemàtica des del conjunt de la societat, l'administració i les entitats socials. L'objectiu, doncs, d'aquest esmorzar amb contingut, és analitzar l'estat actual d'aquesta qüestió, contribuir a reconèixer aquesta realitat i identificar els programes disponibles en les fases de prevenció, detecció, intervenció i tractament.

L'aposta d'Intress com a entitat pionera en el disseny i gestió de programes d'intervenció social és donar una resposta integral a la problemàtica de la violència en totes les seves formes i també la sexual de la que encara ens costa parlar, des del model d'atenció centrat en els drets de la persona i en la promoció de la seva autonomia.

a) Estat de la qüestió

Si pretenem fer una primera revisió del fenomen de la violència sexual mitjançant la informació que rep el públic general, de seguida ens adonem que els mitjans de comunicació focalitzen el seu interès en el nombre i circumstàncies de delictes comesos i els efectes que aquests tenen sobre les víctimes. Es tracta d'informació molt centrada en la descripció del fet delictiu i que només esmenta els tractaments duts a terme quan aquests poden ser considerats ineficaços atesa la comissió d'un nou delicte.

La informació és encara molt parcial. Habitualment aquesta posa el focus en les conseqüències però incideix poc amb què podem fer per prevenir, per detectar amb valor i contundència.

Si ampliem la mirada, s'observa que els delictes sexuals, comesos amb infants com a víctima però també amb víctimes adultes, apareixen constantment als mitjans de comunicació com un fenomen que poc a poc va destapant-se malgrat queda molt camí per recórrer.

Encara parlem dels fets amb l'alarma social que mereixen però sense completar amb la reflexió social que ens ha de mobilitzar com a comunitat per poder afrontar aquest delicte amb valor per poder eradicar-lo.

Per exemple a la premsa: <http://www.elperiodico.cat/ca/temes/abusos-sexuals-15170>

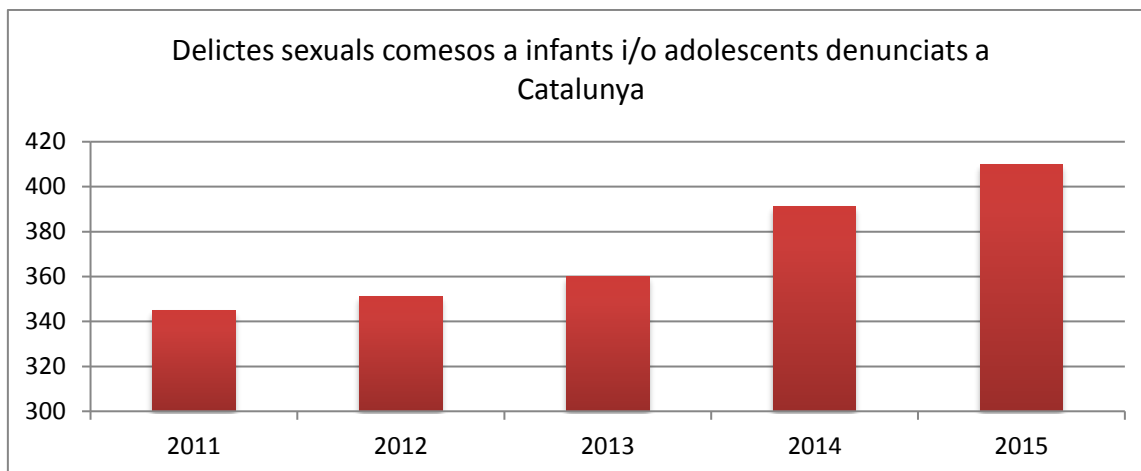
Dirari el Periòdic: 20/02/2017

Les **denúncies per abusos sexuals a menors** han augmentat el 19% els últims cinc anys a Catalunya, que han passat de 345 el 2011 a 410 del 2015, segons una resposta parlamentària del **conseller d'Interior, Jordi Jané**. Els experts consultats per EL PERIÓDICO consideren que aquest increment és degut a una sensibilització més gran per part de la societat en general, tot i que també destaquen que encara gran part dels casos no arriben a mans de la policia i de la justícia. I és que el 85% dels casos es produeixen en el si de l'àmbit familiar.

Diari ARA: 20/02/2017

Les denúncies per **abusos sexuals de nens** han anat augmentant any rere any i a poc a poc. El 2011, se'n van registrar 345; el 2012, 351; el 2013, 360; el 2014, 391, i el 2015, 410, segons dades de la Conselleria d'Interior. Es desconeix quantes d'aquestes denúncies han prosperat i quantes s'han arxivat, ja que les estadístiques judicials, segons fonts del **Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC)**, no diferencien els delictes sexuals comesos sobre menors i sobre adults. Fonts dels **Mossos** han remarcat que el repunt no s'ha d'interpretar com un augment d'aquesta mena de delictes, sinó com un increment de les persones que s'atreveixen a denunciar-los. Aquesta plaga té "una xifra oculta", segons les mateixes fonts, ja que afloren a la superfície només una part dels casos. "Qualsevol tipus d'abús, gran o petit, hagi prescrit o no, s'ha de posar en coneixement de la policia", asseguren.

Aquest augment de denúncies, no revela, però, dades fiables en relació als delictes comesos, ja que molts no arriben mai a instàncies judicials. Es tradueix en :

A Espanya, les últimes dades del Ministeri de l'Interior són del 2014 on van patir abusos sexuals 3.732 infants i/o adolescents, augmentant a 368 el nombre de casos respecte de l'any 2013 (3.364). Es calcula que fins al 15% dels menors pateixen algun tipus d'abús al llarg de la seva infància, encara que els casos que s'acaben detectant no arriben ni a l'1%.

Per altra banda, a Catalunya, 13 hores és el temps que passa entre una agressió sexual i una altra i 679 agressions sexuals són les que es van denunciar durant el 2016 als Mossos d'Esquadra.

Es fa més difícil trobar dades on s'inclouin víctimes de violència sexual tant en adults com en menors. Les xifres de les memòries de diferents entitats/organismes que atenen a persones víctimes coincideixen en que:

- Entre el 80-85% de les víctimes són dones.
- El 30-35% de les persones que sol·licita ajuda ho fa per fets ocorreguts en el passat
- 7 de cada 10 persones ateses son menors d'edat.
- El 65-70% tenia vincle familiar amb l'agressor
- El 9% de les víctimes no coneixia de res a l'agressor.

b) Elements per la prevenció i la detecció:

LA PREVENCIÓ I LA VISIBILITAT SOCIAL DEL PROBLEMA.

Si bé acabem de fer palesa la tendència habitual dels mitjans de comunicació en fer visible la problemàtica tenint en compte una sola de les seves perspectives, fa uns mesos el programa 30 minuts de TV3 va situar al *prime time* de la graella televisiva un revelador reportatge del programa 30 minuts de Roser Oliver i Joan Albert Lluch : “M’atrauen els nens” que es va emetre el 30 de novembre del 2016. En ell es pregunten: Es pot fer alguna cosa per evitar que els potencials abusadors portin a terme el seu delicte?

Els conceptes de pederàstia, agressió sexual, pedofília... són termes que socialment s’acostumen a confondre. La pedofília, en sí no és un delicte. La pedofília és l’atracció d’un adult envers els infants i/o adolescents. Aquesta atracció pot no generar cap acció. La pederàstia en canvi, sí que comporta delicte ja que ja existeix l’abús sexual. L’abús sexual pot ser des d’un tocament, exhibicionisme... fins a un acte sexual consumat i la violació i en els diferents actes hi ha molts matisos diferents, però tots constitueixen un delicte d’abús sexual. Seguint aquest criteri, s’estima que una de cada quatre nenes i un de cada vuit nens patiran algun tipus d’abús sexual abans dels 17 anys.

S’estima que un 1% dels homes encaixa en els criteris diagnòstics de la pedofília. Però no tots acaben abusant d’infants i joves. Són els que anomenem pedòfils abstinents.

En el reportatge esmentat apareix un testimoni, que va descobrir la seva atracció vers infants ,nois pre-púbbers , quan ell era adolescent. Es constata que aquest testimoni necessita ajuda, però a Espanya ningú n’hi pot oferir. En canvi, a Alemanya, des de fa 12 anys existeix un programa terapèutic gratuït per intentar que els pedòfils no esdevinguin abusadors. El programa s’anomena “No vull ser un abusador” INFO <https://www.dont-offend.org/>

Quan van posar en marxa el programa el missatge que van donar públicament va ser: Si consideres que tens un problema perquè t’atrauen els infants, truca’ns. Aquest missatge tant directa va desbordar la capacitat del programa que actualment té llista d’espera i opera a 11 ciutats alemanyes.

En el reportatge també apareix la Latifa Benari, una francesa que de petita va patir abusos sexuals amb violència i que fa 18 anys va fundar una associació d’ajuda a

pedòfils, agressors sexuals i víctimes. Un cop al mes reuneix al voltant d'una mateixa taula un grup de pedòfils i de víctimes –prèviament seleccionats i sense cap relació directa entre ells– perquè puguin explicar-se els uns als altres. L'objectiu, ens diu, és evitar nous abusos INFO <http://ange-bleu.com/fr/accueil>

Per aprofundir en el contingut del reportatge:

<http://www.tv3.cat/30minuts/reportatges/2003/Matrauen-els-nens>

A Catalunya, és molt rellevant l'aportació de la Fundació Vicky Bernadet. És una entitat que impulsa molts programes relacionats amb l'atenció i tractament a les víctimes.

Però també ha anat també més enllà, realitzant docència i sensibilitzant a la població del problema. Fet que ha donat peu a poder-ne parlar més obertament a nivell social.

INFO <http://www.fbernadet.org/es/>

Creiem que hem de posar valor per poder posar nom als problemes. Fer sortir un delicte tant greu de l'àmbit privat per poder-lo fer públic és també un primer pas per posar la mirada en aquesta greu forma de violència sense negar-la i posar en marxa accions que protegeixin a les persones víctimes.

Des de sempre hi ha hagut delictes sexuals vers els infants. Els darrers anys però, la Unitat de delictes Informàtics dels Mossos d'esquadra, constaten un augment de delictes realitzats utilitzant les noves tecnologies com a mitjà a través de les noves tecnologies. El *grooming* o assetjament a través d'internet va en augment i es considera un problema que creix exponencialment i seguirà fent-ho en els propers anys.

Si reprenem la idea que hi ha, s'estima un 1% d'homes que poden encaixar en el perfil de pedòfils i que no estan sent tractats, assessorats, amb els qual no s'està intervenint de forma preventiva...que no han arribat a passar a l'acció, alguns per convicció però altres potser per falta d'oportunitat, és important que destinem recursos a donar suport a aquest col·lectiu per tal d'evitar el seu pas a la comissió del delicte. Aquesta també és una forma de protegir a les víctimes.

c) Elements per a la intervenció:

COMPLIMENT DE PENES I TRACTAMENT

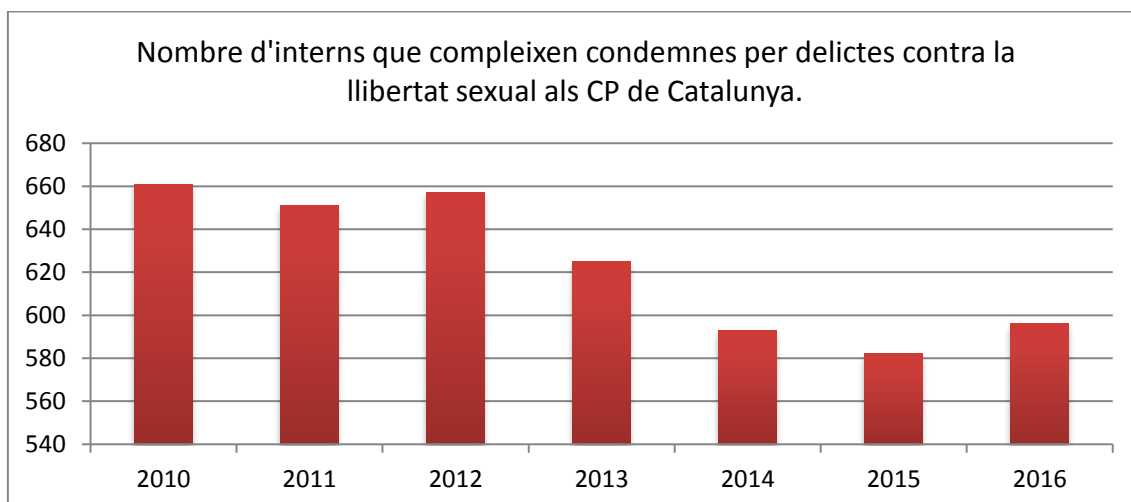
Per tal d'ajustar la informació de la que disposem a la realitat de la intervenció que es duu a terme amb persones que han comès algun tipus de delictes contra la llibertat sexual, és necessari recórrer als estudis i investigacions que s'han fet al respecte i que ens aporten dades concretes. La primera avaluació d'eficàcia rehabilitadora de l'aplicació del programa de tractament d'agressors sexuals als Centres Penitenciaris (Redondo, Navarro, Martínez, Luque, & Andrés-Pueyo, 2005) va posar de manifest que la reincidència en agressors sexuals no tractats es trobava en un 18,2%, xifra inferior a la de reincidència penitenciària general. Si bé resultava sorprenent aquesta dada, encara ho resultava més que la xifra de reincidència en els agressors tractats fos del 4,1%, demostrant que la realització del tractament podia baixar en 14 punts la reincidència. Aquesta primera revisió aportava optimisme i encoratjava a la permanència dels tractaments en agressors sexuals als Centres Penitenciaris. En l'actualitat s'està duent a terme la revisió i actualització d'aquest estudi (Redondo, Martínez-Catena, Gil, Mangot, & González) que apunta a dades similars en termes d'eficàcia rehabilitadora dels tractaments. Aquestes dades, per altra banda, són coherents amb les que aporten els estudis internacionals que versen sobre aquest mateix tema (Gillis & Gass, 2010; Hanson & Morton-Bourgon, 2009; Lösel & Schmucker, 2005; Prentky & Schwartz, 2006; Reitzel & Carbonell, 2006; Schmucker & Lösel, 2008), oferint fins i tot resultats lleugerament més positius.

Tot sembla apuntar a la importància de dur a terme una intervenció acurada i específica amb les persones que exerceixen la violència sexual per tal de posar fi a aquesta problemàtica o, si més no, reduir-ne la prevalença en gran mesura. És a partir d'aquesta evidència que se'ns obre un gran interrogant: quina és la resposta que estem donant en clau d'intervenció?

La primera qüestió que s'evidencia quan parlem de tractament és que aquest només es duu a terme específicament un cop consumat l'abús o l'agressió. En aquells casos en que la persona és sentenciada, s'estableix el compliment de la condemna per part del jutjat. Aquest pot imposar diferents penes en funció de la gravetat dels fets, del tipus d'abús, de la continuïtat o reiteració de l'abús, del grau de parentiu, de la naturalesa dels fets... Se li podrà imposar una pena privativa de llibertat, que o bé es complirà dins del centre penitenciari si supera els 2 anys de condemna o bé podrà ser substituïda per una mesura penal alternativa si és inferior. També pot donar-se el cas,

que segons la tipologia d'abús, es condemni directament la mesura penal alternativa, fent un programa formatiu sexual o/i treballs en benefici a la comunitat.

Si establim la prevalença de penes de presó per delictes contra la llibertat sexual, constatem que ha disminuït la xifra d'interns, malgrat haver augmentat el nombre de denúncies.

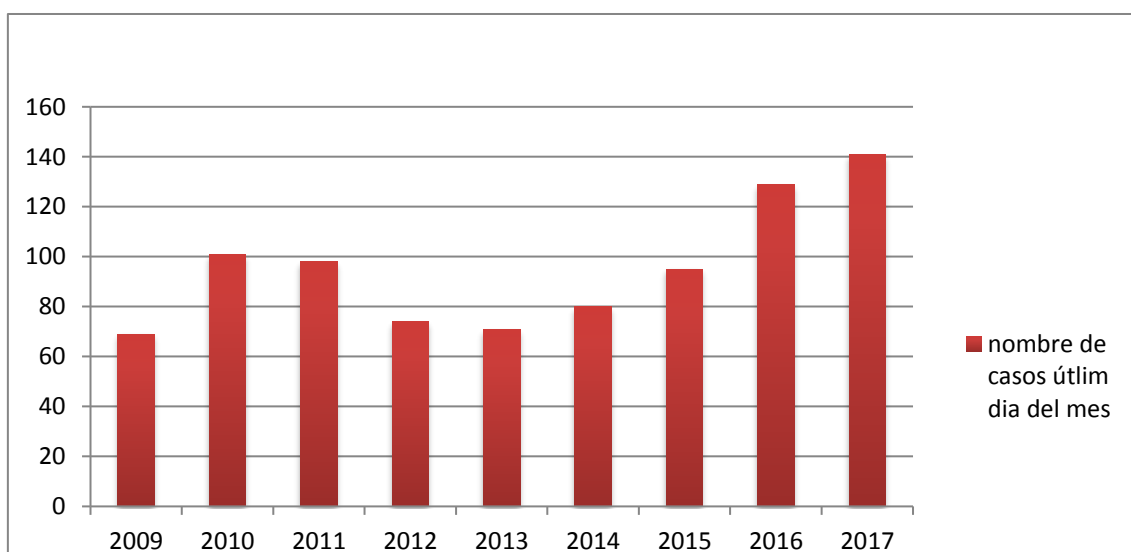

Font: Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya

Una part d'aquesta disminució d'interns pot explicar-se per l'augment dels casos que s'atenen des del medi comunitari en el marc de les mesures penals alternatives. Si bé no podem obviar el fet que moltes de les denúncies que s'han interposat recentment encara es troben immerses en el procés judicial, no existint sentència ni execució de la condemna.

Mesures penals alternatives

Nombre de casos atesos per delictes sexuals al servei de MPA:

Aquestes dades, però, representen un petit percentatge del total de les mesures penals alternatives que s'imposen. La mitjana dels últims anys se situa entre 1 i el 1'5% de les diferents tipologies delictives que acullen les MPA.

Podem pensar que arriben poc perquè es detecten poc. Si reprenem les dades que esmentaven anteriorment, només un 1% ,del 15% que s'estima que pateix abusos, és detectat.

Eines per al tractament de persones que han comès delictes sexuals en el medi comunitari.

Les eines de les que disposem a l'hora de tractar les persones en el medi comunitari són tantes com l'entorn ens pugui facilitar. Inicialment podem comptar amb la figura del delegat/da d'execució penal que és un professional del camp social (treballador/a social, educador/a social, psicòleg/a i/o criminòleg/a). Aquest, per ordre del jutge, vincularà a la persona al recurs que correspongui, per tant l'adaptarà a les característiques personals per tal que sigui una mesura individualitzada de la qual realment es pugui treure profit. En el marc del compliment, el delegat/da sol detectar altres necessitats i/o problemàtiques que pot derivar o abordar per posar-hi solucions (problemes de salut mental, de pobresa o exclusió social, d'aprenentatges, de manca d'inserció laboral...). Quan la naturalesa del delictes és sexual, el delegat/da pot abordar aquells aspectes que ha detectat i informar-ne al jutge si és rellevant de cara a la execució de la seva pena. També informarà al jutge si la persona no compleix amb la pena imposada.

En el marc de les mesures penals alternatives també existeixen els programes formatius sexuals (intervencions psico-educatives) que es realitzen mitjançant sessions grupals i individuals per tal d'abordar el problema de fons i dotar d'eines a les persones que compleixen la pena amb l'objectiu que desisteixin en la seva activitat delictiva.

Constatem que els programes formatius són una bona eina per a fer prendre consciència i motivar canvis a les persones que han comès delictes. Malgrat tot, creiem que seria necessari poder realitzar més sessions de treball individual en aquells casos en el qual és imprescindible un treball terapèutic. Ara bé, la dificultat és trobar serveis a la comunitat que puguin abordar aquest tipus de problemàtica. Actualment és Justícia qui intervé amb aquestes persones però convindria apostar per un model de treball més global on a més de justícia, i poguessin intervenir altres agents: salut, treball i afer socials , educació...

Eines per al tractament de persones que han comès delictes sexuals en l'àmbit penitenciari.

Catalunya va iniciar el programa de Control de l'Agressió Sexual (SAC) arran de diferents estudis duts a terme entre els anys 1996 i 1998. Com a resultat dels estudis realitzats amb persones que havien violat i amb persones que havien abusat infants es va crear el programa específic per a delinqüents sexuals que, posteriorment, es va adaptar també en el marc de tot l'estat espanyol. La primera implementació va dur-se a terme als centres penitenciaris de: Quatre Camins i Brians, a la província de Barcelona.

Cal recordar que, segons les dades esmentades a l'inici d'aquest apartat, només 1 de cada 25 persones que finalitzen el programa reincidirà.

De tota la informació presentada fins al moment en podem extreure una conclusió comú i concordant amb els resultats que les investigacions en matèria d'eficàcia del tractament amb agressors sexuals; els millors resultats per la rehabilitació de persones que han dut a terme delictes contra la llibertat sexual és l'abordatge de la problemàtica des d'una vessant psicoterapèutica. En conseqüència, si l'abordatge és des de la mirada del suport i el tractament, estarem oferint una resposta ajustada i adequada tant a les persones que es troben en situació de respondre positivament al tractament com a aquelles que requereixen de mesures de contenció i preparació abans d'iniciar el mateix.

d) Elements per al suport i seguiment:

Existeixen diferents programes o serveis que ofereixen suport, però citarem aquí alguns dels més actuals, que parteixen d'una perspectiva innovadora i amb una metodologia d'atenció centrada en la persona.

D'una banda trobem el programa Cercles impulsat pel departament de justícia amb la col·laboració amb d'entitats del tercer sector. Aquest és un programa per a la integració social i orientat a prevenir la reincidència de persones penades en règim obert i en llibertat condicional que han realitzat el programa de tractament per agressors sexuals dins del Centre Penitenciari i es preveu que necessiten suport en el moment de la sortida del CP. Un dels elements més diferenciadors del programa és que les persones que acompanyen a la persona penada són voluntaris/es .

Aquests voluntaris/es reben formació prèvia i assessorament professional durant el procés de col·laboració. +INFO

http://justicia.gencat.cat/ca/ambits/reinsercio_i_serveis_penitenciaris/cercles/

Per altra banda també trobem el **Servei d'acompanyament Post Penitenciari** gestionat per Intress i finançat del departament de Justícia. Es tracta d'un programa de suport per a persones que són excarcerades sense haver pogut realitzar un itinerari de transició a la comunitat i compten amb factors de vulnerabilitat, bé sigui per manca de xarxa de suport social, bé sigui per comptar amb problemàtiques específiques que puguin dificultar la seva adaptació a la vida en comunitat.

Si bé el programa no està destinat específicament a persones que hagin comès delictes contra la llibertat sexual, sí que n'atén, la seva perspectiva centrada en l'atenció a la persona s'adapta a les necessitats específiques de cada un/una. En l'actualitat les persones susceptibles de ser ateses són justament aquelles que no han dut a terme amb èxit el tractament dins de Centre Penitenciari i que, per aquest motiu, no poden participar del programa Cercles de Suport. Si bé el Servei d'Acompanyament Post-penitenciari no pot donar una resposta terapèutica contínua, específica i especialitzada en aquests casos, sí que pot treballar la responsabilització, conscienciació i motivació prèvies i imprescindibles per dur a terme un tractament.

Per altra banda, i com a mesura de seguiment i també control existeix la mesura de llibertat vigilada. La LO 5/2010, de 22 de juny, per la qual es modifica la LO 10/1995, de 23 de novembre, del codi penal, va introduir la figura jurídica de la llibertat vigilada.

Aquesta mesura serveix per procedir al control de determinades persones, condemnades a penes de presó, a les quals es considera que cal un seguiment posterior a la condemna per la naturalesa dels delictes comesos, principalment de terrorisme i delictes sexuals.

Si pressuposem que la persona ha realitzat programes formatius o terapèutics dins del Centre Penitenciari amb bona evolució, potser amb el seguiment per part d'un professional és suficient. Ara bé, en el cas que la persona tingui un risc clar de reincidència aquesta mesura és eficaç per detectar situacions d'alarma però no per tractar el problema de base.

Pautes per al control i suport de les persones excarcerades amb alt risc de reincidència

Per a tots aquells casos que no formen part de cap d'aquests tres supòsits, no existeix en l'actualitat cap eina de suport o seguiment que estigui basada en el tractament o la dotació d'eines que permetin el desistiment delictiu. L'única resposta que es preveu és el control i supervisió per part dels cossos i forces de seguretat amb l'objectiu de donar una resposta ràpida en el cas que es torni a produir un nou delicte o situació de risc manifesta.

Des d'Intress volem contribuir a tolerància 0 davant tota forma de violència i no quedar-nos en aquesta afirmació sinó contribuir amb accions com aquesta que ajudin a eradicar tota forma de violència sabent que un primer pas es reconèixer la seva existència.

Podem constatar que els Serveis i programes existents poden donar una resposta de seguiment, assessorament i suport específica per als casos de persones que han comès delictes contra la llibertat sexual i es troben excarcerats, si bé cap dels mateixos pot aprofundir en l'abordatge terapèutic.

e) Conclusions

Protegim a les víctimes tractant els agressors?

La protecció d'infants i adolescents contra l'abús sexual també inclou el deure dels poders públics d'adoptar mesures per prevenir-lo. La Convenció de les Nacions Unides sobre els drets de l'infant atribueix als estats el deure d'adoptar programes i mesures per prevenir el maltractament i l'abús sexual.

El síndic de greuges en l'informe emès l'octubre del 2016 aporta que és necessari crear un servei d'atenció a les víctimes d'abús tal i com preveu la Llei 14/2010 que actualment existeix només per infants tutelats per tal d'assegurar el tractament terapèutic a tots els infants i adolescents que han patit abús i preveure un tractament per als perpetradors, especialment si són infants/adolescents. Per tant, ja és posa de manifest la importància de la prevenció i de proporcionar tractament als agressors/es.

I el mateix informe del síndic de greuges de Catalunya indica en resum, el que des d'Intress volem transmetre mitjançant aquest informe:

“D'una banda, s'estableix el deure d'adoptar mesures necessàries per garantir que les persones que temin poder cometre les infraccions previstes en la Directiva 2011/92/ UE puguin

accedir, si escau, a programes o mesures d'intervenció eficaces destinats a avaluar i prevenir el risc de comissió d'aquestes infraccions.

De l'altra, per prevenir i reduir la reincidència dels delinqüents, s'estableix que aquests seran sotmesos a una avaluació de la perillositat i del possible risc de reincidència en les infraccions sexuals contra els menors. També es preveu que puguin accedir voluntàriament a programes o mesures eficaces d'intervenció.

Quan la perillositat o els possibles riscos de reincidència en les infraccions ho aconselli s'assenyala que els delinqüents condemnats han de ser inhabilitats, amb caràcter temporal o permanent, si és necessari, per a l'exercici almenys amb caràcter professional d'activitats que impliquin contactes directes i regulars amb infants i adolescents .+INFO http://www.sindic.cat/site/unitFiles/4210/Informe%20abus%20sexual%20infantil_cat_okdef.pdf

És necessari que fem més accions i que ens posem a treballar conjuntament per la prevenció de tots els tipus de violències, invertir en minimitzar el risc d'agressions és contribuir a protegir a les víctimes.

www.intress.org